

**Uitvoeringsprogramma
VANG - Huishoudelijk Afval
Herijking 2018 - 2020**

*Afval is een keuze;
De keuze is aan ons.*

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	3
1. Inleiding	5
2. Ambitie van het uitvoeringsprogramma.....	7
3. Evaluatie Uitvoeringsprogramma VANG-HHA 2015 - 2017	11
4. Aanpak en activiteiten uitvoeringsprogramma.....	15
Bijlage.....	17
1. Overzicht acties	19

1. Inleiding

'Afval is een keuze', met dit motto in gedachte hebben de publieke partijen¹ gezamenlijk dit Uitvoeringsprogramma VANG - Huishoudelijk Afval opgesteld (hierna 'het Uitvoeringsprogramma'). Het motto is gebaseerd op:

- de gedachte dat afval vermijdbaar is en met name ontstaat als gevolg van (verkeerde) keuzes; keuzes van ontwerpers, van producenten, consumenten, gemeenten, afvalbedrijven, recyclebedrijven, etc.
- de gedachte dat keuzes veranderd kunnen worden.

Het veranderen van die keuzes is wat het programma tracht te bewerkstelligen. Het uitvoeringsprogramma richt zich op het stimuleren, motiveren en faciliteren van alle partijen in de keten (van huishoudelijke afvalstoffen).

Het Uitvoeringsprogramma beslaat de periode 2015 – 2025 en beschrijft de hoofdlijnen van de activiteiten die worden ontplooid. Jaarlijks wordt op basis van deze hoofdlijnen een werkprogramma opgesteld met de accenten en activiteiten in het komende jaar. Eens in de drie jaar wordt het programma als geheel tegen het licht gehouden en worden de hoofdlijnen waar nodig geactualiseerd. Dit document is het resultaat van de eerste driejaarlijkse herijking van het Uitvoeringsprogramma en beschrijft de hoofdlijnen voor de komende drie jaar: 2018 tot en met 2020.

Om tot deze herijking te komen is er een evaluatie uitgevoerd van de activiteiten in de voorafgaande periode, is er een onderzoek uitgevoerd naar de mate waarin gemeenten anticiperen op de VANG-HHA-ambities en zijn diverse stakeholders bevroegd.

Voor een meer uitgebreide beschrijving van de aanleiding, uitgangspunten en organisatie van het Uitvoeringsprogramma wordt verwezen naar het Uitvoeringsprogramma VANG – Huishoudelijk Afval dat in december 2014 aan de Tweede Kamer is aangeboden² en van toepassing was op de jaren 2015 tot en met 2017. Onderhavige herijking gaat vooral in op wat de komende jaren de accentverschuivingen zijn. De kwantitatieve ambities voor 2020 blijven overeind, waarbij gemeenten en burgers nadrukkelijk oog moeten blijven houden voor de kwaliteit van de verkregen deelstromen. Alleen dan is een hoogwaardige recycling van deze stromen mogelijk. Een meer landelijk gecoördineerde aanpak van de communicatie over de nut en noodzaak van afvalscheiding zal hier een bijdrage aan leveren.

---

¹ Het Rijk (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat), gemeenten en gemeentelijke afvaldiensten.

² Kenmerk: IENM/BSK-2014/259858, 1 december 2014.

2. Ambitie van het uitvoeringsprogramma

De basis van Uitvoeringsprogramma ligt in de Groene Groei Strategie van de regering waarover de Tweede Kamer in maart 2013 is geïnformeerd³. Het toenmalig kabinet zag binnen acht domeinen belangrijke uitdagingen en kansen. Eén van deze acht domeinen is "Van Afval Naar Grondstof" (VANG). Het verbeteren van de afvalscheiding en recycling, en het terugdringen van de hoeveelheid te verbranden afvalstoffen zijn enkele van de operationele doelen binnen het Programma VANG. Inmiddels is het VANG-programma onderdeel geworden van de Rijksbrede aanpak voor de Circulaire Economie in Nederland die geresulteerd heeft in een maatschappelijk grondstoffenakkoord. Op basis hiervan zijn, door een breed spectrum aan betrokken organisaties, vijf transitieagenda's⁴ opgesteld die in meer detail ingaan op de wijze waarop het doel van een circulaire economie in 2050 gehaald kan worden. Begin 2018 zijn de transitieagenda's aangeboden aan het kabinet die vervolgens met een reactie zal komen.

Ambitie

De ambitie van het Uitvoeringsprogramma VANG – Huishoudelijk Afval is om in 2020 te komen tot 75% afvalscheiding, met een verdere doorgroei naar een maximaal percentage scheiding in 2025. Hiermee wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan een van de doelen uit het VANG-Programma en het Rijksbrede programma voor de Circulaire Economie; het halveren van de hoeveelheid Nederlands afval die wordt verbrand en gestort van ongeveer 10 Mton naar 5 Mton (in 2022).

De ambitie voor afvalscheiding in 2020 is geconcretiseerd in een hoeveelheid huishoudelijk restafval (fijn en grof huishoudelijk restafval samen) van maximaal 100 kilogram per inwoner per jaar. Een ambitie in kilogram restafval maakt beter inzichtelijk hoeveel grondstoffen en materialen in de keten blijven. Met alleen het aandeel afvalscheiding kan dit niet tot uitdrukking worden gebracht. Tevens is het met een vertaling van de ambitie naar kilogram huishoudelijk restafval mogelijk om de ambities rond afvalpreventie te tonen. Om een hoeveelheid van 100 kilogram restafval per inwoner per jaar in 2020 te realiseren dient immers niet alleen de hoeveelheid afvalscheiding fors toe te nemen (tot zeker 75%), maar tevens minder afval geproduceerd te worden.

Met het Uitvoeringsprogramma worden de middelen vrijgemaakt om de ambities voor huishoudelijk afval binnen handbereik te brengen. Belangrijk is voorts dat de publieke partijen binnen dit programma gezamenlijk aan de slag zijn om deze ambitieuze doelen te realiseren.

Op Koers

Door jaarlijks de ontwikkeling in de hoeveelheid restafval nauwgezet te volgen is het mogelijk om te beoordelen of de gezamenlijke inspanning het verwachte resultaat oplevert. In de afgelopen drie jaar heeft de ontwikkeling van de hoeveelheid huishoudelijk restafval zich voltrokken volgens de prognose. Figuur 1 toont deze ontwikkeling. De hoeveelheid huishoudelijk restafval laat een gestage afname zien tot gemiddeld 211 kilogram per inwoner per jaar in 2016.

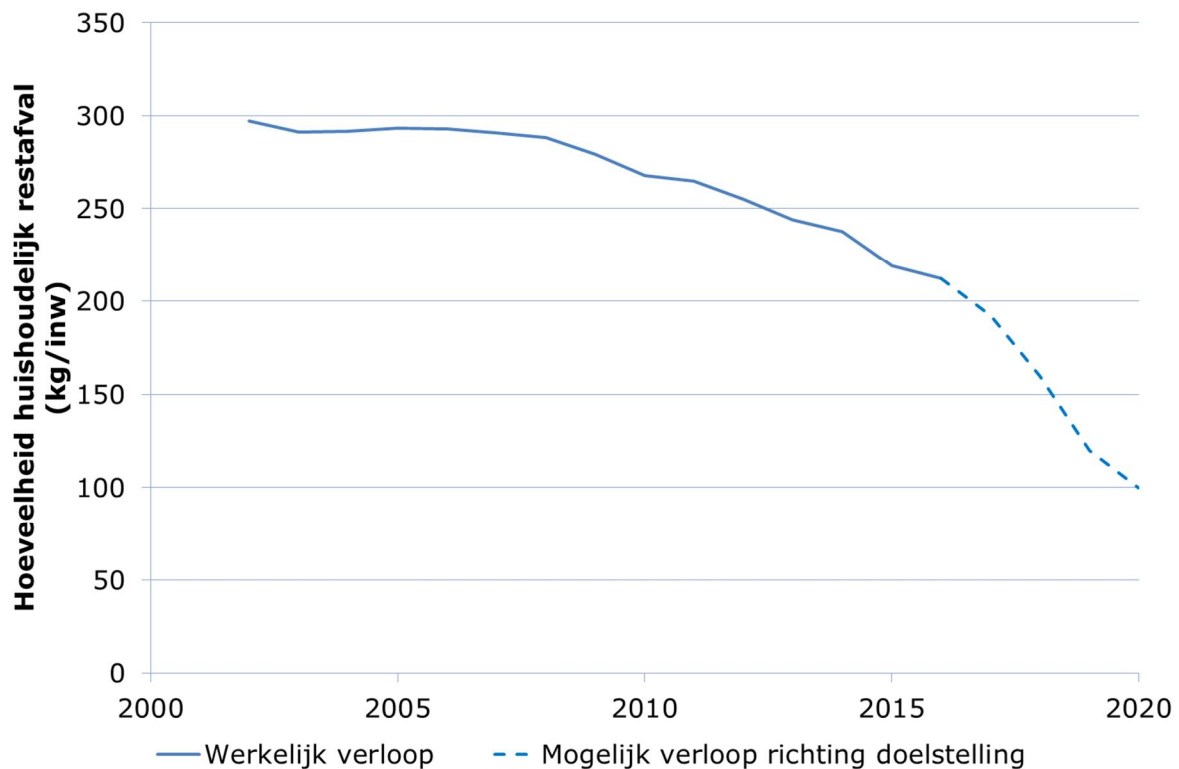
---

³ Ref: 28 maart 2013 (33 043, nr. 14).

⁴ Biomassa en voedsel, Bouw, Consumptiegoederen, Kunststoffen en Maakindustrie.

Deze afname is met name een gevolg van een verbetering in de afvalscheiding door burgers en gemeenten. Deze ontwikkeling zal naar verwachting doorzetten.

De komende jaren gaat de daling sneller doordat steeds meer gemeenten beleid effectueren dat gericht is op betere afvalscheiding en minder restafval. Als blijkt dat de gestelde doelen niet gehaald gaan worden, zullen aanvullende en mogelijke meer sturende acties nodig zijn en ingezet worden.

Figuur 1: Ontwikkeling hoeveelheid huishoudelijk restafval richting het doel van 100 kilogram per inwoner per jaar in 2020

Het Uitvoeringsprogramma wordt uitgevoerd binnen de kaders die de publieke partijen hebben opgesteld en die opgenomen zijn in het Publiek Kader Huishoudelijk afval 2025, dat in december 2014 gelijktijdig met het Uitvoeringsprogramma aan de Tweede Kamer is aangeboden. Het streven naar een circulaire economie is hierbij leidend, dat wil zeggen dat grondstofketens gesloten moeten worden. Het is hiervoor essentieel dat er stabiele markten komen met voldoende volume, waar partijen met hun beleid op kunnen anticiperen.

Naast het Publiek Kader en het Uitvoeringsprogramma vinden nog meer ontwikkelingen plaats die van positieve invloed zijn op de geformuleerde ambities uit het Uitvoeringsprogramma. Belangrijkste zijn de uitwerkingen van de Raamovereenkomst verpakkingen,⁵ de transitieagenda Consumptiegoederen en de transitieagenda Kunststoffen.

⁵ Raamovereenkomst Verpakkingen 2013-20122, 27 juni 2012.

Het Publiek Kader heeft ook een stip op de horizon geplaatst van maximaal 30 kilogram huishoudelijk restafval per inwoner per jaar in 2025. Vooral het financieel en waar mogelijk materieel sluiten van de verschillende ketens binnen huishoudelijk afval is een van de voorwaarden om deze stip te realiseren. In de transitieagenda Consumptiegoederen is het sluiten van de ketens een van de belangrijke beoogde activiteiten voor de komende jaren om de transitie richting een circulaire economie te realiseren. Het gaan realiseren van de ambitie van 30 kilogram zal na 2020 dan ook vooral bezien gaan worden in het kader van de acties van het Rijksbrede programma voor de Circulaire Economie.

3. Evaluatie Uitvoeringsprogramma VANG-HHA 2015 - 2017

In de periode 2015 – 2017 is door Rijkswaterstaat, VNG, NVRD en het ministerie van IenW uitvoering gegeven aan het Uitvoeringsprogramma VANG – Huishoudelijk Afval. In 2017 is een onderzoek uitgevoerd naar de mate waarin de VANG-HHA-ambities door gemeenten worden onderschreven en omgezet in concreet beleid, de te verwachten resultaten in de toekomst en de gewenste ondersteuningsbehoefte van gemeenten. De enquête is online uitgevoerd onder 887 beleidsmedewerkers van gemeenten. De uitvraag heeft plaatsgevonden tussen 14 juni 2017 en 7 juli 2017. In totaal hebben 245 gemeenten gereageerd, ofwel een respons van 63%.

Meeste gemeenten hanteren ambitie

Uit de resultaten blijkt dat 90% van de gemeenten op de één of andere wijze beleid en de maatregelen voor afval en grondstoffen hebben vastgelegd in een plan. Bijna de helft van de gemeenten heeft zowel een restafval- als een scheidingsdoelstelling. 10% Van de gemeenten heeft geen enkele doelstelling.

Bij gemeenten die een restafvaldoelstelling hebben gesteld is de gemiddelde doelstelling 100 kilogram huishoudelijk restafval per inwoner per jaar. De scheidingsdoelstelling ligt gemiddeld op 73%. Gevraagd naar het jaartal waarin de gemeente de gestelde doelen willen bereiken noemt het overgrote deel van de respondenten het jaar 2020. Dit is consistent met de VANG-ambitie.

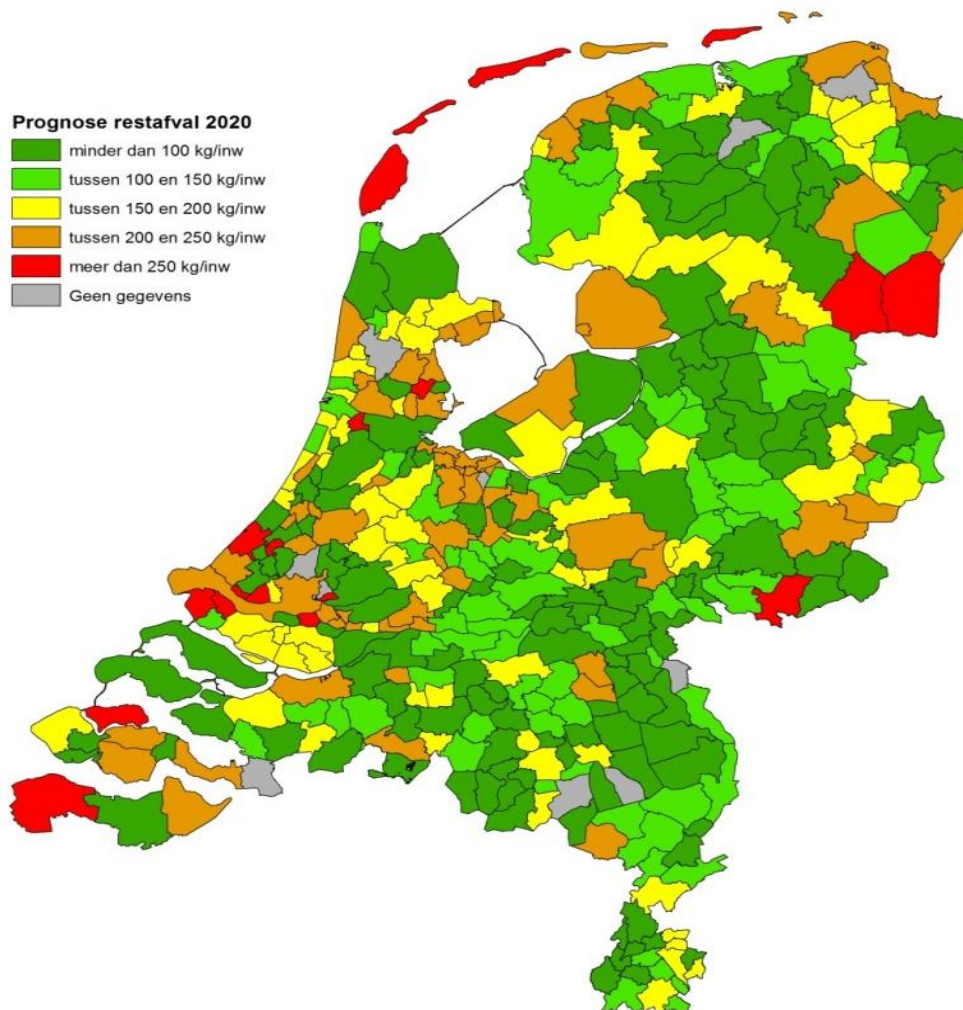
De resultaten laten zien dat een groot aantal gemeenten de VANG-HHA-ambities onderschrijven en inbedden in beleid.

Meer communicatie en nieuwe systemen

Veel gemeenten hebben in de afgelopen periode de nodige maatregelen getroffen. Intensivering van de afvalcommunicatie springt er bovenuit, maar ook het aanpassen van de frequentie van de inzameling en de introductie van extra mini-containers voor deelstromen als oud papier en karton en voor PMD noemen zij vaak. Voor de periode vanaf 2017 programmeren veel gemeenten intensivering van de afvalcommunicatie en stijgt het aantal gemeenten met omgekeerd inzamelen, diftar en bij de inzameling van keukenafval.

Prognose voor 2020

Op basis van het onderzoek is een prognose gemaakt van het de hoeveelheid huishoudelijk restafval per inwoner in 2020. Hierbij is aangenomen dat gemeenten de door henzelf gestelde doelstellingen behalen. Gemeenten die mogelijk wel een scherpere doelstelling hebben vastgesteld, maar de enquête niet hebben ingevuld zijn hierin niet meegenomen. In dat geval is gebruik gemaakt van de hoeveelheid huishoudelijk restafval in 2015. Op basis van deze prognose zal de gemiddelde hoeveelheid restafval in 2020 uitkomen op ongeveer 140 kilogram per persoon per jaar. Zie ook figuur 2 voor de te verwachte hoeveelheden per gemeente in 2020.

Figuur 2: Prognose hoeveelheid huishoudelijk restafval in 2020 (op basis van enquête VANG-HHA onder gemeenten)

Naast gemeenten zijn ook vertegenwoordigers van publieke bedrijven die huishoudelijk afval inzamelen naar hun mening gevraagd en naar hun wensen voor het programma. Hieruit komen twee belangrijke onderwerpen naar voren.

- **Aandacht voor kwaliteit**

De ambitie van het Uitvoeringsprogramma VANG-HHA voor de hoeveelheid huishoudelijk restafval is ambitieus en mogelijk met flinke maatregelen zoals omgekeerd inzamelen, diftar en/of het verlagen van de frequentie van de inzameling van restafval. Bij deze methoden neemt de hoeveelheid huishoudelijk restafval af en de hoeveelheid gescheiden deelstromen toe. Echter, wanneer burgers door deze prikkels niet alleen meer afval scheiden, maar ook minder zuiver afval scheiden daalt de kwaliteit van de gescheiden deelstromen hetgeen een negatief effect heeft op de kosten en de mogelijkheden om deze deelstromen hoogwaardig te recyclen. Het is daarom noodzakelijk dat de komende periode het kwaliteitsvraagstuk nadrukkelijk geadresseerd wordt.

- ***Aandacht voor communicatie***

Bij het realiseren van afvalpreventie en -scheiding staat de burger in veel gevallen centraal. Goede communicatie met burgers is een essentiële randvoorwaarde. Om effectiviteit en efficiëntie te verhogen wordt gepleit voor een meer landelijk gecoördineerde aanpak. Daarmee wordt direct aangesloten bij de communicatieacties uit de transitieagenda Consumptiegoederen die ingaan op het beïnvloeden van het gedrag van consumenten, het uniformeren van de pictogrammen en het eenduidiger communiceren over wat wel/niet in een bak of zak mag.

4. Aanpak en activiteiten uitvoeringsprogramma

Het Uitvoeringsprogramma hanteert vier actielijnen:

- I. Gemeenten formuleren ambitieuze beleidsdoelen
- II. Gemeenten zijn in staat om werk te maken van de eigen beleidsdoelen
- III. Burgers zijn gemotiveerd bij te dragen aan afvalpreventie en afvalscheiding
- IV. Ketenpartijen werken samen aan het sluiten van ketens.

Elke actielijn bevat een doel en bijbehorende acties. Acties zijn divers en omvatten onder meer onderzoek, kennisdeling, concrete ondersteuning en stimuleren van overige stakeholders. Hieronder volgt een korte beschrijving per actielijn. In bijlage 1 zijn alle acties beschreven. Gemeenten zullen afhankelijk van het huidige niveau van afvalscheiding meer of minder gebruik maken van elk van de actielijnen en de bijbehorende acties.

In deze herijking van het Uitvoeringsprogramma is de inhoud van de actielijnen ongewijzigd gebleven. In de concrete uitwerking zijn de accenten wel anders. Dit wordt vertaald in de jaarlijkse werkplannen.

Actielijn I) *Gemeenten formuleren ambitieuze beleidsdoelstellingen voor afvalpreventie, afvalscheiding, reductie van huishoudelijk restafval, recycling van huishoudelijk afval, committeren zich daaraan en zijn gemotiveerd hier werk van te maken. Ofwel gemeenten willen acties ondernemen.*

Veel gemeenten hebben zich in de afgelopen periode de VANG-ambities eigen gemaakt. In de komende periode gaat de aandacht dan ook meer naar de achterblijvers. Om gemeenten te motiveren en te helpen bij het komen tot ambitieuze beleidsdoelstellingen zijn acties geïdentificeerd die zich primair richten op de beleidsmedewerker en/of afvalbedrijven en acties die meer gericht zijn op de bestuurders.

Actielijn II) *Gemeenten zijn in staat om werk te maken van de eigen beleidsdoelstellingen en beschikken over de benodigde kennis, vaardigheden en hulpmiddelen. Ofwel gemeenten kunnen acties ondernemen.*

Om gemeenten te helpen bij het realiseren van de geformuleerde ambitieuze beleidsdoelstellingen worden voorstellen gedaan gericht op het beschikbaar stellen van kennis en capaciteit om tot goede beleids- en uitvoeringsplannen en tot de daadwerkelijke uitvoering daarvan te komen.

Actielijn III) *Burgers zijn zich bewust van het belang van afvalpreventie en afvalscheiding en zijn gemotiveerd om daar aan bij te dragen.*

Het motiveren van burgers, alsook het zorgen voor kennis, hulpmiddelen en faciliteiten, als het gaat over afvalpreventie en afvalscheiding is een belangrijke taak van gemeenten. Op landelijk niveau kan hier vanuit het ministerie van IenW een bijdrage aan geleverd worden, alsook via de andere stakeholders zoals producentenorganisaties die reeds op landelijk niveau communiceren. In de komende periode is er speciale aandacht voor

meer uniformiteit van landelijke en lokale communicatie en de kwaliteit.

Actielijn IV) *Ketenpartijen werken samen aan het sluiten van ketens.*

Het sluiten van verschillende product- en materiaalketens is een belangrijke overkoepelende doelstelling van het Programma VANG. De uitgangspunten hiervoor zijn reeds geschetst in het Publiek Kader. Niet alle ketens kunnen in een keer opgepakt worden. In de komende periode blijft aandacht voor relevante ketens die de ambities uit het Uitvoeringsprogramma VANG-HHA en de transitie-agenda's dichterbij brengen⁶.

Voor de komende jaren worden daartoe activiteiten ingezet voor luiers en incontinentiemateriaal, textiel, matrassen, voedsel (gericht op voedselverspilling), en reclaimedrukwerk. Mogelijk dat in de toekomst andere ketens worden opgepakt. Maar dat wordt in het kader van VANG-HHA vooralsnog niet voorzien.

Betrokkenheid stakeholders

Om de uitvoering van het programma effectief te laten verlopen en goede resultaten te behalen is samenwerking nodig. Daarom wordt waar nodig bij sommige acties de producenten, retail, consumenten, inzamelaars, recyclaars, inkopers van grondstoffen en bijvoorbeeld distributeurs betrokken. Met erkenning van het gezamenlijke doel heeft elke partij zijn eigen rol en verantwoordelijkheid. De publieke partijen vervullen daarbij vanuit hun publieke verantwoordelijkheid een coördinerende rol.

Afbakening

Afvalscheiding

Het Uitvoeringsprogramma richt zich op het verbeteren van de afvalscheiding van huishoudelijk afval. Hieronder wordt de ondersteuning van gemeenten bij het komen tot meer bron- en nascheiding van zowel het fijn huishoudelijk als het grof huishoudelijk afval verstaan. Afvalscheiding is niet hetzelfde als recycling. Een deel van de gescheiden afvalstoffen zal in het traject van inzameling, sortering en recycling om verschillende redenen uitvallen. Gemeenten hebben hier maar beperkt invloed op.

Nascheidingstechniek

De techniek van het nascheiden van huishoudelijk afval wint aan belang, en draagt bij aan de realisatie van de doelen ten aanzien van het beheer van huishoudelijk afval. Het verbeteren van de techniek van de nascheiding van restafvalstromen om daarmee met een hoger rendement grondstoffen beschikbaar te krijgen voor recycling wordt verder verkend binnen het Convenant Meer en Betere Recycling voor een Circulaire Economie⁷ en niet binnen dit Uitvoeringsprogramma. De resultaten van deze verkenningen zullen uiteindelijk wel ook een bijdrage leveren aan de in het uitvoeringsprogramma gestelde doelen.

---

⁶ Om optimale synergie te verkrijgen tussen de diverse programma's zal worden bekeken of de aansturing van de ketenprojecten binnen het Uitvoeringsprogramma VANG-HHA moet worden aangepast.

⁷ Het convenant is op 16 maart 2015 ondertekend door het ministerie van IenW, de BRBS, FHG, de NVRD en de Vereniging Afvalbedrijven.

Bijlage

1. Overzicht acties

In deze bijlage zijn alle acties weergegeven per actielijn. Per actie is een korte beschrijving gegeven over o.a. het doel van de actie, de activiteiten, de planning/fasering en de mogelijk ook de betrokken partijen. De nummering van de acties is gelijk aan die in het Uitvoeringsprogramma 2015 - 2017.

Actielijn I: Gemeenten formuleren ambitieuze beleidsdoelen

I-1: Informeren en motiveren van beleidsmedewerkers

Omschrijving	<p>In de eerste drie jaar van het Uitvoeringsprogramma VANG-HHA hebben de relatiebeheerders een zeer groot aantal gemeenten direct of indirect bereikt. Een groot aantal gemeenten heeft de ambities van VANG-HHA onderschreven en ontwikkelt hier beleid op. Er blijven echter nog een aantal gemeenten achter. Daarnaast lopen gemeenten die de ambities aan het implementeren zijn soms tegen belemmeringen aan. Zo zijn er de laatste tijd vaker discussies over de zin en onzin van afvalscheiding en recycling en over de relatie tussen verdergaande afvalscheiding en de kwaliteit van de gescheiden deelstromen. Tot slot blijft het nodig om de goede voorbeelden en succesverhalen te blijven belichten. In deze fase van het programma blijven we (achterliggende) gemeenten informeren, helpen en waar mogelijk stimuleren. Goede voorbeelden worden door middel van factsheets over best-practices uitgediept en uitgelicht en kennisdeling gestimuleerd..</p>
Doel	<ul style="list-style-type: none"> - De beleidsmedewerkers van achterblijvende gemeenten enthousiasmeren over de mogelijkheden van afvalpreventie en afvalscheiding; informeren over de kennis, tools en data die in het kader van het programma beschikbaar zijn, en hem/haar ondersteunen bij het vertalen hiervan naar een lokale ambitie en planvorming hieromtrent. - Bij goed presenterende gemeenten de goede voorbeelden ophalen en uitdragen die anderen weer tot inspiratie kunnen dienen - Gemeenten die de VANG-ambities implementeren helpen met kennis en informatie over de zin en onzin van afvalscheiding en over de mogelijkheden om de ambities te realiseren met behoud van kwaliteit van gescheiden deelstromen.
Doelgroep	<p>Beleidsmedewerkers afval/milieu/openbare ruimte/stadsbeheer van alle Nederlandse gemeenten.</p>
Activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> • Persoonlijk benaderen van verantwoordelijke beleidsmedewerker(s) door middel van relatiebeheer: <ul style="list-style-type: none"> ○ Resultaten van gemeente achterhalen (Benchmark, CBS); ○ Volgen van gemeentelijke afvalbeleidsdoelstellingen en ambities; ○ In kaart brengen huidige samenwerkingsvormen en netwerken; ○ Informeren over kansen en mogelijkheden voor verbeterde afvalscheiding en -preventie, en de meerwaarde daarvan voor de gemeente; ○ Inventariseren wat nodig is om nieuwe stappen te zetten (tools, data, samenwerking, training, specifieke ondersteuning, etc.); ○ Bekijken of regionale samenwerking meerwaarde biedt; ○ Beleidsmedewerker in staat stellen alle beschikbare informatie (inhoudelijk en netwerk) optimaal te benutten; ○ Ambitie samen met beleidsmedewerker vertalen naar beleidsplan; ○ Informeren beleidsmedewerker over mogelijkheden Uitvoeringsprogramma VANG – Huishoudelijk Afval; ○ Motiveren tot deelname aan benchmark; ○ Motiveren tot committeren aan doelstellingen. • Bestaande overlegstructuren benutten om meer (regionale) collega's te bereiken en synergie te kweken; • Informatie delen over best practices via kennisdatabank, factsheets, vakbladen, media, etc.;

	<ul style="list-style-type: none"> • Organisatie van werkbezoeken en excursies; • Samenstellen van een 'introductiepakket' voor nieuwe beleidsmedewerkers bij gemeenten. • Helpdeskfunctie om vragen te beantwoorden van gemeenten, afvalbedrijven en externen.
Trekker	NVRD
Betrokkenen	Afvalbedrijven

I-2: Informeren en motiveren van bestuurders

Omschrijving	Bestuurders bepalen het lokale beleid. Daarom is het van belang dat zij voldoende inzicht hebben in de kansen en mogelijkheden om de transitie van afval naar grondstof te maken en wat de betekenis daarvan kan zijn voor de gemeente. Hiervoor hebben ze kennis nodig over de (on)mogelijkheden van hun afvalbeleid, en moeten ze zo nodig worden geadviseerd en waar nodig gemotiveerd om nieuwe stappen te zetten. Tevens dient aangehaakt te worden op de lokale praktijk en bestuurlijke vraagstukken. De verantwoordelijke beleidsmedewerkers spelen hierbij ook een belangrijke rol (zie ook actie I-1).
Doel	De verantwoordelijk bestuurder informeren over de kansen en mogelijkheden van verbeterde afvalscheiding en -preventie en hen zo nodig motiveren om hier meer prioriteit aan te geven. De context en de beleidsuitdagingen van de bestuurder spelen hierin een centrale rol.
Doelgroep	Bestuurders verantwoordelijk voor het afvalbeleid en voor de financiering van de afvalinzameling.
Activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> • Inventariseren welke bestuurders verantwoordelijk zijn; • Inventariseren van samenhang tussen de lokale agenda en bestuurlijke wensen op het vlak van afvalscheiding; • Bestuurders prikkelen met prestaties van buurgemeenten of vergelijkbare gemeenten; • Communicatie in afstemming met het ministerie van IenW en direct gericht aan bestuurders; • Op bestuurlijk niveau aandacht genereren voor het thema (via o.a. VNG commissie en bestuurdersdagen); • Organisatie van masterclasses/bijeenkomsten voor bestuurders vanuit verschillende regio's; • Samenstellen van een 'introductiepakket afval & grondstoffen' voor nieuwe bestuurders bij gemeenten. • Organisatie landelijke bestuurlijke bijeenkomst snel na de gemeentelijke verkiezingen in 2018.
Trekker	VNG
Betrokkenen	NVRD, RWS

I-3: Naming & Faming

Omschrijving	Gemeentelijke bestuurders zijn gevoelig voor goede (en slechte) PR over de (prestaties van de) eigen gemeenten ten opzichte van vergelijkbare gemeenten of buurgemeenten. Door de prestaties van onderling vergelijkbare gemeenten te publiceren in de media, en rechtstreeks aan de bestuurders kenbaar te maken, krijgen gemeenten positieve media-aandacht en/of zijn bestuurders eerder bereid om nodige stappen te gaan zetten.
Doel	Het motiveren van gemeentelijke bestuurders om te komen tot het formuleren van ambitieuze beleidsdoelstellingen voor vermindering huishoudelijk restafval, het publiceren van "de beste gemeenten".
Doelgroep	Wethouders en gemeenteraden van alle gemeenten
Activiteiten	De volgende acties worden ondernomen: <ul style="list-style-type: none"> • Bundelen monitoringgegevens van afzonderlijke organisaties binnen één openbare database. • Rangschikken onderling vergelijkbare gemeenten op de hoeveelheid huishoudelijk restafval en afvalscheiding. • Bestuurders worden per brief geïnformeerd over de huidige stand van zaken . • Daarna jaarlijks publiceren van de "lijstjes" op de site www.VANG-HHA.nl en het in de media laten publiceren van best presterende gemeenten en/of de gemeenten met de relatief grootste verbeteringen. • Het verkennen van het instellen van meerdere prijzen voor de best presterende gemeenten en uitreiking daarvan op een geschikt / bestuurlijk moment.
Trekker	RWS
Betrokkenen	CBS, materiaalorganisaties, redacties van lokale en nationale kranten/tijdschriften (b.v. VNG-Magazine, Binnenlands Bestuur, GRAM, Afval!) en social media.

Actielijn II: Gemeenten zijn in staat om werk te maken van de eigen beleidsdoelen

II-1: Onderzoeken voor en naar de mogelijkheden voor het verbeteren van de afvalinzameling en de kwaliteit van de verkregen grondstoffen

Omschrijving	In het traject naar meer afvalpreventie en -scheiding van huishoudelijk afval zijn er specifieke vraagstukken waarmee nog geen of onvoldoende ervaring is opgedaan of informatie over beschikbaar is. Zoals bijvoorbeeld de vraag hoe de kwaliteit van de gescheiden ingezamelde deelstromen bewaakt en beheerst kan worden bij verdergaande afvalscheiding. Voor die gevallen is het goed als er centraal middelen beschikbaar gesteld worden om nader onderzoek of ontwikkeling en pilots te kunnen doen. Het resultaat hiervan leidt tot nieuwe kennis en technieken die gedeeld kunnen worden met andere gemeenten.
Doel	Het ontwikkelen van (nieuwe) kennis om te komen tot een verbetering van de afvalscheiding en de kwaliteit van de ingezamelde deelstromen.
Doelgroep	Beleidsmedewerkers bij gemeenten en publieke afvalbedrijven.
Activiteiten	De volgende acties worden ondernomen: <ul style="list-style-type: none"> • Stimuleren of initiëren van onderzoeken naar kennislacunes. • Uitvoeren en begeleiden onderzoek naar verbeteren afvalscheiding huishoudelijk afval in de hoogbouw.
Trekker	RWS
Betrokkenen	Gemeenten, afvalsector

II-3: Inhoudelijke en procesmatige ondersteuning van gemeenten (VANG-Support)

Omschrijving	VANG-Support is bedoeld om gemeenten en publieke afvalbedrijven kortdurend te ondersteunen in de beleidsvorming of uitvoering daarvan in relatie tot het realiseren van de VANG-ambities.
Doel	In essentie is VANG-Support bedoeld voor advisering / coaching bij het op gang helpen van een proces, het doorbreken van een knelpunt, etc., maar een bredere inzet is denkbaar zolang dat past binnen het doel om ondersteuning te bieden bij het behalen van de VANG-ambities.
Doelgroep	De doelgroep bestaat uit gemeenten en gemeentelijke (publieke) afvalbedrijven.
Activiteiten	Voor deze actie worden raamcontracten gesloten met deskundige personen en organisaties die als kennisleverancier of procesbegeleider kunnen fungeren voor gemeenten. Daarmee ontstaat een pool/netwerk van experts waar een beroep op gedaan kan worden. Gemeenten kunnen hier binnen bepaalde voorwaarden een beroep op doen. Voorwaarden zijn: <ul style="list-style-type: none"> • De inzet bestaat uit maximaal 32 uur per aanvraag; • Gemeenten kunnen eens per jaar een aanvraag doen voor ondersteuning via VANG-Support;

Trekker	NVRD
Betrokkenen	Experts vanuit diverse hoeken

II-4: Trainingen en workshops

Omschrijving	Workshops en trainingen zijn nuttig om kennis en informatie te delen rondom actuele onderwerpen. Door middel van deze activiteiten kan niet alleen actuele kennis en informatie aangereikt worden over relevante onderwerpen, maar is er ook de mogelijkheid om hierover in gesprek / discussie te gaan. Daarnaast leveren dit soort bijeenkomsten altijd waardevolle netwerkmomenten op voor de deelnemers.
Doel	Op specifieke en relevante thema's en onderwerpen actuele kennis en informatie aanbieden en interactie organiseren.
Doelgroep	Beleidsmedewerkers van gemeenten en van afvalbedrijven.
Activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> • Inventariseren kennisbehoefte door middel van relatiebeheer, uitvraag en omgevings- en helpdeskanalyse; • Opzetten en ontwikkelen workshops en trainingen; • Experts inzetten bij de ontwikkeling en uitvoering van de trainingen, cursussen en workshops; • Materiaal nadien ook als kennisdocumenten beschikbaar maken.
Trekker	NVRD
Betrokkenen	Gemeenten, afvalbedrijven, RWS, VNG.

II-5: Benchmarking

Omschrijving	Benchmarking is een proces waarbij gemeenten en afvalbedrijven van elkaar leren op basis van het vergelijk van hun systemen en bijbehorende prestaties. Door het samenvoegen van beide verschillende benchmarks tot één landelijke benchmark huishoudelijk afval in 2014 is een krachtig instrument ontstaan. Verwacht wordt dat in 2018 het aantal deelnemers nog verder zal groeien door het aanbieden van een 'light-versie' van de benchmark en door gerichte werving. In het kader van VANG-HHA wordt bezien hoe het instrument van de benchmark verder ingezet en ontwikkeld kan worden om bij te dragen aan de VANG-HHA-ambities.
Doel	Beleidsmedewerkers van gemeenten en afvalbedrijven van elkaar laten leren door het meten van prestaties en het uitwisselen van kennis en informatie over de condities waaronder en de wijze waarop die resultaten behaald zijn, alsook het verrijken van de benchmark met producten en diensten waardoor deelnemers beter in staat zijn om keuzes te maken met het oog op de ontwikkeling van het gemeentelijk afvalbeheer.
Doelgroep	Beleidsmedewerkers en managers uitvoering van gemeenten, samenwerkingsverbanden en afvalbedrijven.
Activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> • Tijdens het benchmarkproces kennisproducten signaleren, identificeren, achterhalen, ontwikkelen en beschikbaar stellen (via de kennisbibliotheek en/of de benchmarkwebsite) • Nagaan hoe we verder kunnen zorgen dat de kennis en informatie die men tijdens het benchmarken opdoet gaat leiden tot meer en betere planvorming en uitvoering van afvalbeleid. Bijvoorbeeld door

	<p>koppeling van deelname aan andere VANG – Huishoudelijk afvalinstrumenten en intensiever navragen wat men met de resultaten gedaan heeft.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verder ontwikkelen van de benchmark zodat deze gebruiksvriendelijker en interactiever wordt waardoor beleidsmedewerkers eenvoudiger eigen analyses kunnen uitvoeren en de output beter gevisualiseerd kan worden.
Trekker	NVRD / RWS
Betrokkenen	Gemeenten en Cyclus Management

II-6: Kennisplatforms

Omschrijving	<p>In de afgelopen periode is onder de naam Kennisplatforms een laagdrempelig en interactief platform tot stand gebracht met als doel om op een gestructureerde wijze kennis en informatie over geselecteerde onderwerpen te delen. Een belangrijk doel hierbij is dat de gebruikers het platform ook interactief kunnen gebruiken door te reageren op geplaatste berichten en documenten en door vragen te stellen of ervaringen te delen. Uit een evaluatie van de platforms blijkt dat de gebruikers het kennisplatform hoog waarderen, maar ook dat de beoogde interactie nog grotendeels uitblijft. De kennisplatforms lijken dan ook vooral een rol te vervullen als een plek om kennis en informatie te halen dan om deze te brengen en/of te delen. Een verdiepende analyse van de kennisplatforms, samen met de gebruikers, zal meer inzichten geven in hoe de kennisplatforms het beste ingericht kunnen worden. Het doel van de kennisplatforms blijft daarbij om op een laagdrempelige en gestructureerde wijze via een digitaal platform kennis en informatie aan te bieden.</p>
Doel	Themagewijs delen van bestaande en nieuwe kennis en informatie binnen gemeenten en afvalbedrijven zowel digitaal (online kennisplatforms) als fysiek (kennissessies).
Doelgroep	Gemeentelijke beleidsmakers, regiefunctionarissen, gemeentelijke diensten, afvalbedrijven.
Activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> • Analyseren van bestaande kennisplatforms, beter benutten en zo nodig uitbreiden en/of aanpassen van kennisplatforms; • Inventariseren van thema's waarop kennisdeling gewenst is; • Fysieke bijeenkomsten verbinden met digitale kennisbehoefte: frequentie, structuur en groepsgrootte zijn daarbij afhankelijk van de bestaande behoefte en thema; • Kennisplatformbijeenkomsten organiseren. Waar nuttig en of nodig ook externen (materiaalorganisaties, producenten(organisaties), adviesbureaus, kennisinstellingen, leveranciers etc.) aan laten sluiten bij deze kennisplatforms om kennisontwikkeling te stimuleren;
Trekker	NVRD
Betrokkenen	Kenniseigenaars in en rondom de afvalbranche.

II-7: Website VANG-HHA inclusief kennisbibliotheek

Omschrijving	<p>De website VANG-hha.nl en de bijbehorende kennisbibliotheek zijn de centrale plek voor de informatie over het uitvoeringsprogramma en het delen van alle, in het kader van het programma, verkregen kennis en ervaring. Op de site staan actuele ontwikkelingen, prestaties van gemeenten en een inhoudelijke verdieping per thema.</p> <p>De kennisbibliotheek bevat hulpmiddelen/ kennisproducten zoals onderzoeksrapporten, handreikingen, checklists, goede voorbeelden van beleids- en uitvoeringsplannen, en objectieve factsheets over inzamelmethoden/resultaten (binnen en buiten Nederland). Maar ook lespakketten voor scholen en voorbeelden van gemeentelijke campagnes.</p>
Doel	<p>Digitaal ontsluiten van kennis en informatie op een centrale plek zodat gemeenteambtenaren en bestuurders niet alleen geïnformeerd worden over afvalscheiding en -preventie, maar ook opgeroepen worden tot acties.</p>
Doelgroep	<p>Beleidsmedewerkers en managers uitvoering van gemeenten en samenwerkingsverbanden. Ook andere organisaties, zoals adviesbureaus en brancheorganisaties, en ook burgers kunnen de kennisbibliotheek gebruiken.</p>
Activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> • Omvormen toonzetting website van een informerend kanaal naar een activerend kanaal • verzamelen content, karakteriseren (taggen) en beschikbaar maken via de kennisbibliotheek • communicatie naar de doelgroep over voortgang programma • zorgen voor attenderingsservice: levend houden door doelgroep te informeren over nieuwe aanwinsten • structureel actief signaleren nieuwe content, bijvoorbeeld in regionale bijeenkomsten, benchmark, artikelen in tijdschriften, nieuwsflitsen, oproepen doelgroep tot melden rapporten, onderzoeken etc • ontwikkelen van nieuwe kennisproducten, bijvoorbeeld door signalering van een interessant project en interviewen van betrokkene • indien nodig actualisatie van bestaande kennisproducten en overzichten. • beschikbaar maken van informatie per gemeente (kaartfunctie) • beschikbaar stellen communicatietool (ism KIDV)
Trekker	RWS
Betrokkenen	<p>Diverse organisaties die belang hebben bij een dergelijke faciliteit, zowel als leverancier als gebruiker.</p>

Actielijn III: Burgers zijn gemotiveerd bij te dragen aan afvalpreventie en afvalscheiding

III-1: Goede landelijke overheidscommunicatie gebaseerd op moderne gedragsinzichten

Omschrijving	<p>Het verhogen van positief gedrag van burgers ten aanzien van afvalscheiding en -preventie en het vermeerderen van kennis over de nut en wijze is belangrijk. De burgers zullen immers het juiste gewenste gedrag in de praktijk moeten gaan vertonen. Noodzakelijk hiervoor is het organiseren van samenwerking tussen stakeholders rond het stimuleren en verbeteren van de landelijke en lokale communicatie en gedragsbeïnvloeding. Dit gebeurt door het ontwikkelen van een overkoepelende communicatiestrategie, kennisdeling en -ontwikkeling, toegepast onderzoek en het toepassen van bewuste en onbewuste gedragskennis.</p> <p>Bij de gedragsbeïnvloeding staat de norm 'iedereen is bewust van zijn of haar eigen gedrag' voorop. Stakeholders worden gestimuleerd meer en eenduidiger te communiceren en daarbij gedragskennis toe te passen. Bij gemeenten is daarbij ook transparante en informele communicatie een aandachtspunt. Het is immers belangrijk dat communicatie over afvalscheiding en -preventie zoveel mogelijk synergie heeft.</p>
Doel	<p>Een gemeenschappelijke communicatieaanpak (één noemer/logo/beeldmerk) waaronder alle communicatieactiviteiten, gericht op het motiveren van burgers om bij te dragen aan afvalpreventie en -scheiding van huishoudelijk afval, zich kunnen scharen.</p> <p>Subdoelen die daar aan bijdragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Op landelijke niveau is er een overkoepelende communicatiestrategie en eenduidige communicatie die wordt gedragen door stakeholders zoals brancheorganisaties, MilieuCentraal, en natuur en milieu-organisaties over afvalpreventie en het nut van afvalscheiding (rekening houdend met gemeentelijke strategieën). • Brancheorganisaties voeren op de strategie afgestemde en getimede krachtige stroomgerichte campagnes waarbij gebruik gemaakt wordt van wetenschappelijke gedragsinzichten en waarbij gemeenten aan kunnen haken (rekening houdend met gemeentelijke strategieën). • Gemeenten voeren krachtige afvalscheidingscampagnes en -communicatie naar hun burgers waarbij gebruik gemaakt wordt van wetenschappelijke gedragsinzichten en reeds beproefde campagnes van andere gemeenten, en waarbij aangehaakt wordt bij campagnes van Rijk en brancheorganisaties en lokale stakeholders worden betrokken, zoals scholen, NME-centra en winkels.
Doelgroep	Burgers, uitvoerders van bestaande landelijke afvalcommunicatie zoals materialenbranches en MilieuCentraal, NME's, gemeenten en andere stakeholders
Activiteiten	<p>De activiteiten worden in gezamenlijkheid uitgevoerd met andere programma's (zoals VANG-Buitenshuis) die zich ook richten op afvalscheiding en -preventie van huishoudelijk afval. Concreet gaat het daarbij o.a. om:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het opstellen van een gedragen voorstel voor samenwerking tussen materiaalorganisaties met het oog gezamenlijke communicatie • Strategie voor een landelijke communicatieaanpak • Tweejaarlijkse gedragscursus en terugkomdag

	<ul style="list-style-type: none"> • Een training overheidscommunicatie • Het inrichten van een denktank die maatwerk kan leveren richting o.a. gemeenten. • Ontwikkelen en verspreiden van te gebruiken pictogrammen en het ontwikkelen van Welles/Nietes-lijsten (om daarmee tevens een bijdrage te leveren aan het verhogen van de noodzakelijke kwaliteit van deze deelstromen) • Kennisdeling en verbetering van lokale communicatiecampagnes • Samen met winkeliers verkennen van mogelijkheden om het bewust en onbewust aankoopgedrag van burgers met gedrag te beïnvloeden. • Informatiedocument die ingaat op de mythes rond afvalscheiding
Trekker	RWS
Betrokkenen	O.a. Brancheorganisaties, MilieuCentraal, gemeenten, samenwerkingsgebieden

III-2: Stimuleren scholen tot educatie over afvalpreventie en -scheiding huishoudelijk afval

Omschrijving	Het stimuleren van de jeugd tot meer afvalpreventie en -scheiding van huishoudelijk afval heeft zowel effect op het voor de lange termijn bestendigen van de nut en noodzaak hiervan als het via de jeugd mede informeren van de ouders. Scholen spelen hierbij een belangrijke rol bij de voorlichting en gedragsverandering. Zij kunnen zich op educatiegebied op veel verschillende manieren laten ondersteunen. Om het effect van de educatie te verhogen is het belangrijk dat scholen ook zelf afval scheiden en voorkomen.
Doel	Het ondersteunen van gemeenten bij het motiveren van burgers richting meer afvalpreventie en -scheiding van huishoudelijk afval, door scholen te stimuleren tot educatie over afval gericht op bewustwording en gedragsverandering.
Doelgroep	Gemeenten, scholen en stakeholders.
Activiteiten	De volgende actie worden ondernomen: <ul style="list-style-type: none"> • Afstemming en kennisverspreiding van landelijke ontwikkelingen, ervaringen en voorbeelden op gebied van educatie en afvalscheiding op scholen. • Maatwerkregeling voor gemeenten om samenwerking met scholen te stimuleren • Verkenning Green Deal met scholen en gemeenten • Opvolgen resultaten van Commissie Schnabel door educatie over afvalscheiding en preventie onderdeel te laten zijn van het reguliere onderwijsprogramma.
Trekker	RWS
Betrokkenen	Gemeenten, stakeholders, scholen

Actielijn IV: Ketenpartijen werken samen aan het sluiten van ketens

Omschrijving	Ketenprogramma Luiers en incontinentiemateriaal (inco)
Doel	Stimuleren van de inzameling en verwerking van luiers en inco plus het verminderen van de hoeveelheid luier- en inco-afval. Verbetering van het materiaalhergebruik van luiers
Doelgroep	Inzamelaars, verwerkers, gebruikers en producenten van luiers en inco.
Activiteiten	Overleg met initiatiefnemers van verwerkingsinstallaties. Onderzoek naar randvoorwaarden voor verwerking, oa eisen tav medicijnresten in recyclelaar. Het stimuleren van gebruik van wasbare luiers via de vertegenwoordiging van verkopers van wasbare luiers. Overleg met zorginstellingen om tot minder gebruik van inco-materiaal te komen en overleg met producenten van eenmalige luiers om tot beter recyclebare producten te komen.
Trekker	RWS

Omschrijving	Ketenprogramma textiel
Doel	Stimuleren van hergebruik van textiel en textiele vezels. Design verbetering van textiel, gericht op verduurzaming van de gehele keten, inclusief grondstoffengebruik. Stimuleren van circulair inkoop van textiel, met name door de overheid.
Doelgroep	Inzamelaars, sorteerdere en verwerkers; burgers, gemeenten, grote en kleine kledingketens, met name focus op producenten en importeurs; Inkoopers bij de overheid
Activiteiten	Deelname aan het IMVO-convenant duurzaam textiel, inclusief het ontwikkelen van en meewerken aan uitvoering van de roadmap Circulair textiel. Deelname en bijdrage leveren aan werkgroep chemicaliën, water- en energiegebruik en opstellen en uitvoeren van het Categorieplan Inkoop Bedrijfskleding.
Trekker	RWS
Opmerking	Vanuit het European Clothing Action Plan (ECAP) worden in samenwerking met Europese partners verschillende activiteiten ondernomen op het gebied van inzameling, verduurzaming en inkoop, die de VANG-HHA-ambities mede ondersteunen.

Omschrijving	Matrassen
Doel	Bevorderen van het materiaalhergebruik van matrassen
Doelgroep	Producenten, inzamelaars, verwerkers en recyclers.
Activiteiten	<p>De ketenaanpak matrassen is in 2016 opgepakt door de NVRD, in het kader van het programma VANG-HHA, en gefinancierd uit eigen middelen. Er zijn verschillende bijeenkomsten georganiseerd met matrasfabrikanten, inzamelaar en recyclingbedrijven. In 2017 is een externe adviseur ingehuurd om het proces te versnellen. Er is intussen een innovatieprogramma opgesteld en een diepgaande analyse gemaakt van de matrasketen.</p> <p>In overleg met het ministerie van EZ, de matrasfabrikanten en kennisinstellingen wordt bekeken hoe het innovatieprogramma uitgevoerd kan worden. Het programma moet met name leiden tot betere recyclebaarheid van matrassen en een vergroting van de toepassingsmogelijkheden van de grondstoffen afkomstig uit afgedankte matrassen. Ook worden de mogelijkheden voor een vrijwillige vorm van producentenverantwoordelijkheid verkend. In 2018 draagt de NVRD het secretariaat van het matrasketenoverleg over aan de VA.</p>
Trekker	NVRD
Betrokkenen	RWS, matrasfabrikanten, matrasrecyclingbedrijven en inzamelaars

Omschrijving	Reclamedrukwerk
Doel	Hoeveelheid ongewenst reclame drukwerk en quasi-geadresseerd reclamedrukwerk reduceren. Deze actie is mede ingezet naar aanleiding van diverse moties vanuit de Tweede Kamer en het besluit van de gemeente Amsterdam.
Doelgroep	Opdrachtgevers, producenten en verspreiders van reclamedrukwerk en gemeenten.
Activiteiten	Het in kaart brengen van de problematiek van ongewenst drukwerk, overleg met producenten en verspreiders van reclamedrukwerk gericht op zelfregulering. Zo nodig stimuleren van het nemen van vervolgmaatregelen door producenten en gemeenten.
Trekker	RWS
Betrokkenen	Ministerie van IenW en diverse gemeenten

Omschrijving	Voedselverspilling
Doel	Tegengaan van voedselverspilling door consumenten via de route van gemeenten
Doelgroep	Gemeenten, met als doelgroep consumenten
Activiteiten	Voorlichting geven aan gemeenten over het stimuleren van consumenten in de eigen gemeente
Trekker	RWS